

Serge Hefez
en collaboration avec Pascale Leroy

OVERGANGE

Nyt syn på køn og identitet

Uddrag oversat af Ulla Combes

*Oversat efter: Serge Hefez, Transitions – Réinventer le genre
© Éditions Calmann Lévy, 2020*

Calmann Lévy

texte | tekst

« Du vil ikke sættes i bås. Du vil altid være under jorden.
Du ændrer dit navn på dine identitets-papirer,
og lige så snart du kalder dig Paul for at kunne overskride
grænserne, skriver du (...), at du ikke har til hensigt
at tilegne dig det maskuline som kønsidentitet
- du ønsker et utopisk køn. »

Virginie DESPENTES
Forord til Paul B. PRECIADO
Un appartement sur Uranus, Grasset, 2019.

« Freud gentager tusinde, totusinde gange i sit værk,
at jeg'et er summen af et menneskes identifikationer med alt,
hvad det indebærer af radikalt tilfældige muligheder.
Hvis de accepterer min forestilling, er jeg'et en figur iklædt
et lag af tilfældigt valgte forskellige frakker
fundet i den indre rodebutik. »

Jacques LACAN, *Le Séminaire, Livre 11*, Le Seuil, 1980.

« Hvad angår det seksuelle system skal udgangspunktet for
modangrebet ikke være kønsbegær, men kroppe og lyst. »

Michel FOUCAULT, *Histoire de la sexualité*, t1,
La volonté de savoir, Gallimard, 1976.

INDLEDNING

Et stigende antal unge sætter i dag spørgsmålstegn ved de vante definitioner og afgrænsninger af køn, parforhold og seksualitet: bi-seksuel eller omniseksuel, tilhænger af åbne forhold, neutralt eller flydende køn, transkønnet, de afviser etiketter og fastlåst identitet og kræver retten til fuldstændigt at skabe en personlig identitet, at nedbryde grænserne mellem heteroseksualitet og homoseksualitet, mellem maskulin og feminin, mellem at føle sig som pige eller føle sig som dreng.

De ved, at mænd og kvinder i dag kan gifte sig med deres eget køn og ombytte kortene i den traditionelle familie. De ved at lægevidenskaben og kirurgien kan transformere kroppen, så den svarer til deres inderste ønske.

En omfattende journalistisk undersøgelse har givet dem ordet. Her kommer Veras historie:

« Det begyndte, da jeg gik i ottende klasse. I niende klasse oplevede jeg mig selv som biseksuel, og nu føler jeg mig lesbisk. Jeg opdager stadig nye sider af mig selv, forandringer, jeg tildeler mig selv forskellige identiteter. Det er underligt at være tiltrukket af en identitet og samtidig ikke ville være låst fast i en identitet. Normer udelukker, jeg har bare lyst til at eksperimentere, at være, hvad der passer mig.¹ » Jean, 20 år, kemistuderende i Paris præsenterer sig som biseksuel og tilhænger af åbne forhold. Han er kæreste med en pige, har elskerinder, af og til elskere, og alle er informeret om situationen.

¹ Citée dans Judith Perrignon , « Pansexuel, polyamour, méultipartenaire... Le nouveau code amoureux » *Le Monde*, 14 juin 2019.

« Det hænder, at jeg føler mig tiltrukket af mænd, men jeg har tit svært ved at komme godt ud af det med dem, det er mere problematisk end med kvinder. Tilpasning ... Manden er meget begrænset ... »²

Det hænder, at de bliver usikre: en heteroseksuel dreng kan bede sine venner om at sige « hun » når de taler om ham. « En pige, der er blevet en fyr, transkønnet, og som kommer sammen med en pige, er hun bi eller lesbisk ? » spørger Alexandre.

Det hænder også, at jeg selv bliver usikker, når jeg i min praksis, der henvender sig til personer, der er i et kønsskifteforløb, ikke rigtigt ved, om jeg sidder overfor en pige, der er ved at blive en dreng eller omvendt ... Nogle gange er jeg næsten desorienteret, når en dreng med skæg, dyb stemme og en muskuløs overkrop taler om sin menstruation, der er kommet tilbage efter en ændring i hormonbehandling eller om muligheden for at få sine æg nedfrosset.

Er der her tale om et modefænomen blandt visse unge i et « bohème » miljø ? Hvis man vælger at overse disse tendenser, begår man en fejl. Selv betragter jeg dem som en forløber for en dybtgående debat om de fast forankrede repræsentationer og tænkemåder omkring forskellene mellem de to køn og det almene princip om den maskuline dominans af det feminine.

Hos planter, sommerfugle, mennesker og fisk finder man hankøn og hunkøn, X og Y er tilstede i alle kromosomerne i planteverdenen og i dyreverdenen. Det er en realitet, som vi alle, med udgangspunkt i vores måde at tænke på og vores kulturelle baggrund, tolker som en tilfældighed, en kosmisk nødvendighed eller underkastet en guddommelig kraft.

Françoise Héritier understreger, at al observation af verden, der inkluderer de anatomiske og fysiologiske forskelle, automatisk medfører en binær klassifikation:

² *Ibid;*

Den vigtigste uforanderlighed, den der hersker overalt i dyreverdenen, som mennesket er en del af, er kønsforskellene. Jeg tror menneskets idehistorie har sit grundlag i denne konstatering: der er to muligheder, det der er identisk, og det, der er anderledes. Med det som udgangspunkt bliver alle begreber analyseret og placeret i en af de to grupper. Sådan tænker menneskeheden, intet samfund afviger fra den regel.³

Bortset fra visse sjældne tilfælde af interkøn, der ofte ender med en arbitrær tildeling af et af de to køn, er det indiskutabelt og naturligt at fødes som enten hankøn eller hunkøn. Men når det så er sagt, kan det, at blive pige eller dreng, kvinde eller mand, være et langt forløb præget af forhindringer, ofte forundring og begejstring, nogle gange af lidelser og tvang.

« Man fødes ikke som kvinde, man bliver det », denne erklæring fra Simone de Beauvoir refererer til Erasmus' aforisme « Man fødes ikke som mand, man bliver det » der i sin tid refererede til menneskets universelle dimension, og som i dag sætter fokus på spørgsmålene omkring definitionen af det maskuline, virilitet og faderskab. Det mest interessante ved disse udsagn, der er blevet til generaliseringer, er ikke termerne « mand » og « kvinde » men verbet « bliver », der understreger, at mennesket er et væsen « i sin vorden », et køn der ikke er låst fast, der hele livet fluktuerer. Kernen i Nietzsches tankegang « bliv det, du er » er en perfekt illustration af nutidens definition af det subjektive, der er en opfordring til at transcenderes⁴ jeg'et, en konstant udvidelse af sig selv.

Det helt naturlige ved forskellen mellem maskulin og feminin, ved heteroseksualiteten, ved den såkaldte logiske sammenhæng mellem kønsorientering og anatomi bliver mere og mere konfronteret med en

³ F. Héritier, *Masculin:Féminin; La pensée de la différence*, Odile Jacob, 1996.

⁴ overskride

personlig kreation af jeg'et, der artikuleres omkring det sociale, det politiske og det personlige.

Allerede Freud understregede i sin tid, at det maskuline og det feminine snarere var en konstruktion end noget « naturligt ». Han skrev følgende mange år før Simone de Beauvoir: « Det specifikke ved psykoanalysen er, at den ikke foregiver at give en definition på hvad en kvinde er, det er ikke i dens magt, men at den søger at forstå, hvordan hun bliver det. »⁵ Der er ingen tvivl om at en debat mellem de to ville have været spændende !

Det er overraskende at se, at Beauvoir er mere naturalistisk end Freud. Hun omtaler « kvinde » som noget levende, en essens, en slags natur, som man konstant er nødt til at bearbejde hele livet igennem for at blive kvinde eller nægte at blive kvinde, hvor Freud formulerer den paradoksale idé: kvinden bliver det, som vi er ude af stand til at definere ⁶ ! Han går endnu længere end Beauvoir, han baner vejen for spørgsmålet om, hvorvidt kønnet er naturligt, og det, han giver udtryk for, er en forløber for nutidens individ, der tager afstand fra de dikterede normer, og som vil bestemme over sin egen skæbne.

I dag er kønsrollerne under konstant evaluering: spørgsmålet er, hvad samfundet forventer af en mand og af en kvinde, og hvad mænd og kvinder indbyrdes forventer af hinanden. At være mand, at være kvinde kommer ikke af sig selv, det er resultatet af en permanent selvransagelse ... og nogle gange er det befriende, når man smider svinene ud med badevandet !

Spørgsmålene omkring kønnet berører ikke kun forskellen maskulin-feminin, som den kommer til udtryk i vaner, måden at

⁵ S. Freud, « La féminité » (1933), *Nouvelles conférences d'introduction à la psychanalyse*, Gallimard, 1989.

⁶ J. Laplanche, « Le genre, le sexe, le sexuel », dans André Green, Catherine Chabert et al., *Etudes sur la théorie de la séduction*, In Press, 2003.

opføre sig på, roller og status, måden det sociale liv er organiseret på - sondringer, der varierer alt efter epoker og lande, for ikke at sige regioner og endda visse kvarterer. Oppositionen hankøn-hunkøn influerer og destabiliserer hele vores tankegang, menneskets historie med dens myter og dens kulturelle produktioner.

Idéhistorien, der altid har været struktureret omkring konstateringen af denne kønsforskel, er i dag tvunget til at acceptere og tilpasse sig samtiden. Det handler ikke om at fornægte en realitet: ingen sætter spørgsmålstejn ved det naturligt og biologisk evidente, at livets fundament hviler på forskellen mellem hankøn og hunkøn, men om, med udgangspunkt i denne realitet, at give hver især muligheden for at definere sig selv og finde sin egen måde at forholde sig på. Således undgås det, at anatomi rimer med skæbne.

Anerkendelsen af ægteskab mellem homoseksuelle og deres ret til at adoptere har medført kravet om et neutralt køn, plus utallige tilfælde af « transitioner », det faktum, at der findes uendelig mange former for seksualitet, og det har medført problemer i samfundet, der ofte munder ud i politiske og sociale protester.

Spørgsmålene omkring kønnet trækker i to forskellige retninger: på den ene siden hævdelser af det unikke, og på den anden side ønsket om anerkendelse og integration.

LGBTI's krav har sit udgangspunkt i et behov for en identitet, en stærk fælles vilje til sociale forandringer, en stræben efter en normalisering ('alles ret til at gifte sig' er en illustration heraf), hvor tilhængerne af *queer* kaster lyset på det unikke og personlige og ønsker at nedbryde de vante rammer og en omvæltning af den etablerede orden. *Queer* teorien er især en udfordring til det dualistiske køns- og seksualsyn og den er meget kritisk overfor kønsidentiteter. « Min røv er revolutionær » er et slogan, der i 1968 indledte den dobbelte bevægelse, der både var integrativ (homoseksualitet via FHAR eller ligestilling mellem kønnene via MLF) og subversiv ved sin understregning af de individuelle forløb i forhold til de kollektive bevægelser.

Queer teorien prædiker for individets og væsenets mangfoldighed på bekostning af dets identitet, der betragtes som et blændværk. Jeg ser ind i mig selv, det handler om mig selv: jeg bliver den jeg vil være, når jeg vil. Der er ingen forskel på personen og den rolle personen spiller, på personen og de handlinger personen udfører. Vi er naturligvis ikke skuespillere, der iført en paryk citerer en tekst, men genderqueers har et utal af identifikationsmuligheder. Det er en hyldest til uendelige muligheder, især til det, man kan blive, til tilfældigheder, til det uventede.

Queer tankegangen nærmer sig psykoanalysen, når den ikke bliver for normativ. Det handler om, at se identiteten som resultatet af fluktuerende identiteter, der er sammensatte, mangfoldige og modstridende. Det er resultatet af en proces, der aldrig bliver færdig, der er indskrevet i de sociale repræsentationer og underlagt andres ønsker samt talrige identifikationer.⁷

« Ikke en, ikke to, men tre » , sagde filosofen Jacques Derrida for at komme ud af det binære og nærme sig et utal af muligheder⁸ Målet er at forene visheden om at « jeg er en mand » eller « jeg er en kvinde » med en identitet, gennemsyret af bevægelse, interaktion, gennemtrængelighed, i en konstant glidende proces. En realitet, der forhindrer os i at forestille os som en forudbestemt urokkelig kønsdefineret enhed.

Hvis, som Judith Butler understreger det, kønnet er noget man bliver, men som man ikke kan være, så er kønnet en slags bliven eller en aktivitet. Hvis den kønsbestemte identitet ikke er afgjort og udtrykt gennem det biologiske køn, så er kønnet en form for optræden, der rækker ud over de grænser, den tilsyneladende binære kønsopfattelse byder på. Identiteten er ikke længere en tilstand, men en søgen, et

⁷ T. Ayouché, *Psychanalyse et hybridité*, Leuven University Press, 2018.

⁸ J. Derrida, *La Dissémination*, Points Essais, 1972.

forløb, en handling. Som psykoanalytiker kan jeg kun udtrykke min glæde over det, da det forløb er fundamentet for vores praksis ! Men også sætte spørgsmålstejn ved og relativisere denne anarkistiske eufori: vores krop er formet af normer og af vores kultur, men den forbliver underlagt en eksistens, der er reel, og som det er umuligt totalt at frigøre sig fra. Vores allerførste identifikationer fastholder os i en ubevidst logik, der aktivt påvirker os, uden at vi er det bevidst.

Mennesket klamrer sig til normer som til et hjemsted, for at indrømme, at man ikke rigtig ved, hvad det vil sige at være en mand eller en kvinde, hvordan man kan udtrykke sit begær, sin seksualitet, det er at risikere at smide fortøjningerne og uden kompas drive mod ukendte horisonter⁹.

Det er en fejl at tro, at det er et problem, der kun angår dem, der sætter spørgsmålstejn ved de traditionelle heteroseksuelle normer. Et heteroseksuelt par, der diskuterer hvordan de huslige opgaver skal fordeles, en mand, der ikke bryder sig om at hans kone har en højere løn end ham, en mor, der føler sig stødt over en far, der pusler, forældre der er usikre omkring normerne ved en kønsorienteret opdragelse for piger og drenge ... alle sætter de, hver især på deres måde, spørgsmålstejn ved det naturlige i kønsrollerne og bibeholdelsen en typisk maskulin og en typisk feminin rollefordeling.

Françoise Héritier skriver, at « kønnet er noget man bliver mentalt tildelt, der er overtaget socialt og kulturelt, og [...] denne køns-tildeling afhænger af koncepter og symboler, der er ekstremt arkaiske, men som stadig er ved magt ¹⁰ ». Vi bliver konstant mindet om vores køn, der er en blanding af kultur, bestemte koder, symboler og traditioner. Derfor opfatter vi mere og mere i dag kønnet som en maske, maskulin eller feminin, vi ifører os i sociale sammenhænge, overfor seksualpartnere, familien og i parforholdet, og således

⁹ C. Leguil, *L'Être et le Genre*, Puf, 2018.

¹⁰ F. Héritier, *Hommes, femmes, la construction de la différence*, Le Pommier, 2005.

videreføres og forstærkes fordommene omkring kønnet påtvunget af institutionerne.

Vi er midt i en dobbeltbevægelse, der nedbryder rammerne for kønnet og seksuallivet: en hob af muligheder kommer til syne mellem de to poler, som udgør det maskuline og det feminine, uendelig mange former for seksualitet kommer til udtryk på et kontinuum mellem den heteroseksuelle og den homoseksuelle pol. Hvordan finder vi idag vores identitet, der er i transit mellem disse to søkler, der betragtes som urokkelige?

Og frem for alt, hvor er tråden i vores ubevidste ønske, som mange psykoanalytikere med ødipuskomplekset antager for givet, hvordan er det påvirket, bearbejdet, transformeret af disse omvæltninger af de sociale repræsentationer ?

Lysten til at skrive denne bog er kommet efter et væld af anmodninger fra unge – og ofte også deres forældre – for hvem den binære klassifikation er utilstrækkelig, og for hvem der kun eksisterer en løsning: « Jeg vil vælge mit køn, min seksualitet, min krop, min måde at være på, at bevæge mig på og opføre mig på, jeg vil blive, det jeg er. « I deres øjne er anatomi ikke længere skæbnebestemt: hormoner, stadig mere sofistikerede, indgribende og reparerende operationer gør det muligt at tilpasse deres kroppe og deres køn til deres inderste ønsker.

For et flertal begrænser det sig til at teste forskellige former for heteroseksuelle og homoseksuelle forhold, følelser, der uden diskrimination retter sig både mod både piger og drenge, og af og til vove at eksperimentere med påklædning og frisurer. Her er målet at spille på det tvetydige, forførelsen, provokationen samtidig med at teste det naturlige ved en kønsorienteret opførsel.

Men for andre er det ikke en leg, en af mine patienter der er 12 år siger: « Jeg vil ikke forklæde mig som pige, jeg vil være en pige og forøvrigt er jeg allerede en pige ... »

De bekræfter en transgenteridentitet og giver klart udtryk for misforholdet mellem det, de føler de er, og det, omgivelserne forventer af dem, som tager sit udgangspunkt i det køn de ud fra et anatomisk kriterium blev tildelt ved fødslen.

Hvis påstande som « jeg er en pige » udtalt af en dreng henvender sig til psykoanalytikeren i mig hvad angår udsagnet (hvilket jeg, hvilket mig, hvem drejer det sig om på det ubevidste plan ?) , så henvender de sig især til min viden, min position i forhold til normerne, til identiteterne. Disse unge patienter udfordrer min vished om, at eksistensen af to anatomiske former medfører to usammenlignelige universer, to fantasmekonstruktioner, for ikke at sige to eksistens kategorier.

Både min private psykoterapipraksis og venteværelset på det hospital, hvor jeg giver konsultationer, er blevet fyldt op med unge i « transition », over for hvem, det af og til hænder, at jeg føler mig desorienteret: er det en pige på vej til at blive en dreng eller omvendt ? Indtil det øjeblik hvor det spørgsmål ikke længere optager mig, sidder jeg overfor en person, der er i sin vorden, og det eneste, der interesserer mig er det menneskelige og det unikke. Det kræver en reel indre mutation at slippe spørgsmålet omkring kønnet, som er det første, der melder sig, hver gang vi møder en ny person. Disse unge repræsenterer kun den synlige overflade af den dybtgående forandring, som den fastforankrede vished omkring det naturlige ved forskellen mellem de to køn undergår i dag, en transition der angår os alle.

Med udgangspunkt i dette problem, i denne vaklen, ønsker jeg at analysere hvordan nedbrydningen af kønsopfattelsen, hvad enten den munder ud i en indre frigørelsesproces eller i en krampagtig reaktionær fastholdelse, influerer på vores psyke, på vores måde at leve på, på vores seksualliv, på forholdet mellem mænd og kvinder, mellem kvinder og mellem mænd, og på vores børn, den måde vi definerer og opfylder forælderrollen på.

Et spørgsmål går igennem hele værket: hvordan artikuleres fantasmer og begær i forhold til disse holdninger og disse sociale roller? Når alt kommer til alt er fastholdelsen af normer ligesåvel som ønsket om at rejse tvivl omkring deres gyldighed en utopi. Hvad enten man er reaktionær eller subversiv er håbet det samme: at give indre tvivl en mening, være en hjælp til accept af sig selv¹¹.

Når de sociale normer opløses, så vidner de individuelle livsforløb om de talrige, ofte ubevidste og rodfæstede lag, vi siden tidernes morgen har arvet, generation efter generation.

Spørgsmålet, der står tilbage, er, hvordan begæret, der er i klemme mellem den kollektive diskurs og det unikke, der er fundamentet for vores identitet og som organiserer vores seksualitet, opstår og kommer til udtryk.

¹¹ C. Leguil, *L'Etre et le Genre*, op. cit.